

РОЗДІЛ 3 ПОЛІТИЧНІ ПРОБЛЕМИ МІЖНАРОДНИХ СИСТЕМ ТА ГЛОБАЛЬНОГО РОЗВИТКУ

УДК 342

НЕДОЛКИ АДМІНІСТРАТИВНО-ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ РЕФОРМИ В СЛОВАЦЬКІЙ РЕСПУБЛІЦІ

LACK OF ADMINISTRATIVE AND TERRITORIAL REFORMS IN THE SLOVAK REPUBLIC

Бобрик О.,

*аспірант кафедри міжнародних відносин
факультету міжнародних економічних відносин
Ужгородського національного університету*

Адміністративно-територіальна реформа в Словацькій Республіці проводилася за широкого кола реформ із метою демократизації та модернізації державного управління й місцевого самоврядування, узгодження його з європейськими стандартами. Адміністративно-територіальна реформа в Словаччині порівняно слабо вивчалася українськими науковцями, натомість вони розглядали переважно досвід реформ Польщі. Країна подібна до України за кількістю населення, більш співмірна за величиною території, а головне – має тривірневу структуру самоврядування, яка характерна також для нашої держави. Завданням дослідження є вивчення досвіду адміністративно-територіальної реформи в Словаччині.

Після значних політичних змін у Чехословаччині наприкінці 1989 р. – на початку 1990 р. було здійснено значні зміни також в організації державної влади й місцевого самоврядування. При цьому зміни торкнулися адміністративно-територіального устрою Словаччини. Було створено 38 окресів (okres) з окремими урядами та 121 обвод (obvod) з обводними урядами. Краї (kraj) були ліквідовані, а їх функції передано до обводних та окресних урядів. Проте вже невдовзі стало зрозуміло, що адміністративно-територіальна реформа має низку недоліків, головним із яких було те, що адміністративно-територіальні одиниці Словаччини були досить дрібними та не мали достатніх умов і потенціалу для економічного й соціального розвитку.

Упродовж 1996–2001 рр. тривала друга адміністративно-територіальна реформа. Її наслідком стало створення 8 країв (Братиславського, Тернавського, Нітрянського, Тренчинського, Бансько-Бистрицького, Жилінського, Кошицького, Прешовського), 79 окресів та 2933 громад.

Ключові слова: адміністративно-територіальна реформа, децентралізація в Словаччині, адміністративно-територіальний устрій, реформа публічного управління.

Административно-территориальная реформа в Словацкой Республике проводилась при широком круге реформ с целью демократизации и модернизации государственного управления и местного самоуправления, приведения его в соответствие с европейскими стандартами. Административно-территориальная реформа в Словакии сравнительно слабо изучалась украинскими учеными, вместо этого они рассматривали преимущественно опыт реформ Польши. Страна подобна Украине по количеству населения, более сопоставима по величине территории, а главное – имеет трехуровневую структуру самоуправления, которая характерна также для нашего государства. Задачей исследования является изучение опыта административно-территориальной реформы в Словакии.

После значительных политических изменений в Чехословакии в конце 1989 г. – в начале 1990 г. были осуществлены значительные изменения также в организации государственной власти и местного самоуправления. При этом изменения коснулись административно-территориального устройства Словакии. Было создано 38 окресов (okres) с отдельными правительствами и 121 обвод (obvod) с обводными правительствами. Края (kraj) были ликвидированы, а их функции переданы обводным и окресным правительствам. Однако вскоре стало понятно, что административно-территориальная реформа имеет ряд недостатков, главным из которых было то, что административно-территориальные единицы Словакии были довольно мелкими и не имели достаточных условий и потенциала для экономического и социального развития.

В течение 1996–2001 гг. продолжалась вторая административно-территориальная реформа. Ее следствием стало создание 8 краев (Братиславского, Тернавского, Нитрянского, Тренчинского, Банско-Быстрицкого, Жилинского, Кошицкого, Прешовского), 79 окресов и 2933 общин.

Ключевые слова: административно-территориальная реформа, децентрализация в Словакии, реформа публичного управления, административная реформа.

The administrative-territorial reform in the Slovak Republic was carried out in a wide range of reforms with the aim of democratization and modernization of state administration and local self-government, aligning it with European standards. The administrative-territorial reform in Slovakia was relatively poorly studied by Ukrainian scholars; instead, they considered the experience of Poland's reforms in the first place. The country is similar to Ukraine in terms of population, more commensurate with the size of the territory, and most importantly – has a three-tiered structure of self-government, which is also characteristic of our state. The research objective is to study the experience of administrative-territorial reform in Slovakia.

After significant political changes in Czechoslovakia at the end of 1989 – in early 1990, significant changes were also made in the organization of state power and local self-government. At the same time, the changes affected the administrative-territorial structure of Slovakia. There were created 38 districts (okres) with separate governments and 121 contours (obvod) with inland governments. The lands (kraj) were liquidated, and their functions were transferred to the peripheral and peripheral governments. However, it soon became clear that the administrative-territorial reform had a number of shortcomings, the main of which was that the administrative-territorial units of Slovakia were rather small and lacked sufficient conditions and potential for economic and social development.

During 1996–2001, the second administrative-territorial reform continued. It resulted in the creation of 8 lands (Bratislava, Terna, Nitra, Trenčyn, Banská Bystrica, Zilina, Kosice, Prešov), 79 districts and 2,933 communities.

Key words: administrative-territorial reform, decentralization in Slovakia, reform of public government, administrative reform.

Постановка проблеми. Повноваження органів місцевої влади в Словацькій Республіці слабко вивчалися українськими науковцями. Переважно предметом дослідження був досвід адміністративної реформи в Польщі, оскільки країна подібна до України за розмірами та співмірна за чисельністю населення. Словаччина за цими показниками суттєво відрізняється від нашої держави. Варто зауважити також, що Польща є дуже активною на зовнішньополітичній арені, а тому привертає до себе більше уваги дослідників. Як правило, саме на основі польського досвіду адміністративної реформи робляться рекомендації для України.

Словаччина, хоч і належить до країн Центральної Європи, має принципово іншу концепцію адміністративної реформи. Її досвід також потребує вивчення для уникнення помилок, допущених під час реформ, та використання вдалих реформаторських рішень.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед праць дослідників, які вивчали реформи в Словацькій Республіці, найповнішою є розвідка М. Лендзел [4]. Об'єктом її дослідження було становлення й функціонування місцевої демократії в країнах Центральної та Східної Європи. Автор звертає увагу на процес інституціалізації та функціонування місцевої демократії, формування місцевих еліт. Адміністративно-територіальна реформа розглядається лише побіжно.

Проблема фінансової децентралізації була досліджена О. Молдованом [7] та І. Гнидюком [1]. Учені зазначили, що в результаті реформ було створено міцну основу місцевих бюджетів, які отримали стабільні фінансові надходження. Проте переважання в Словаччині малих громад робить їх залежними від державних трансферів до їх бюджетів. Більшість громад країни не є фінансово самодостатніми.

Процес децентралізації вивчався ужгородськими науковцями А. Ключковичем [2; 3] та В. Пархоменком [5]. Вони дійшли висновку, що країна показала один із найуспішніших прикладів реформування серед країн Центральної Європи.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Отже, проблема адміністративно-територіальної реформи й повноважень органів місцевої влади в Словацькій Республіці є недостатньо дослідженою в українській політичній науці та потребує ретельного аналізу. Завданням статті є вивчення досвіду адміністративно-територіальної реформи в Словаччині.

Виклад основного матеріалу дослідження. Під час проведення реформи державного управління та муніципальної реформи в Словаччині актуальним стало також питання здійснення адміністративно-територіальної реформи, яка б відповідала змісту й вимогам нової концепції розвитку держави. Вона повинна була втілити в собі розвиток реформ у країні та створити умови для подальшого розвитку реформи місцевого самоврядування й державної служби.

До 1990 р. адміністративно-територіальний поділ Чехословаччини, до складу якої входила Словацька Республіка, загалом був створений за радянським зразком. Він мав трирівневу структуру – край → окрес → обец (*kraj* → *okres* → *obes*, область → район → громада). Виборчі органи – місцеві ради – співіснували з місцевими адміністраціями, на які центральним урядом покладалася виконавча функція та представництво органів державної влади. Фактично існувало лише державне управління. Виборчі органи не мали права створювати власні структури, жителі не просто майже не могли брати участь у процесі вироблення й реалізації рішень, а навіть впливати на них. Тобто адміністративна система повинна була забезпечувати насамперед виконання рішень вищих органів влади, а отже, усувала можливість розвитку місцевого самоврядування.

Із затвердженням Закону «Про територіальний поділ країни» від 9 квітня 1960 р. № 36/1960 [13] було прийнято новий адміністративний поділ. Згідно з проведеною реформою було скорочено кількість країв у Чехословаччині до 10 (у 1970 р. їх стало 12), з яких 3 (пізніше 4) були утворені в межах Словаччини: Західна Словаччина із цен-

тром у Братиславі, Середня Словаччина із центром у місті Банська-Бистриця, Східна Словаччина із центром у Кошице. У 1970 р. головне місто країни – Братиславу – було виділено в окремий регіон. Крім зменшення кількості країв, значно зменшилася також кількість окресів – до 38. Таким чином, з 1960-х рр. у Словаччині функціонували 3 крайові комітети, Національний комітет у Братиславі, 33 (згодом 42) окресні комітети та більше 2 600 народних комітетів у громадах (обцах), з них близько 130 – міські народні комітети [10, с. 5].

Закон «Про національні комітети» від 25 травня 1960 р. № 65/1960 урегулював, що Національний комітет у Братиславі має статус Національного комітету окресу [13]. Упродовж 1960–1971 рр. було прийнято низку законів, які вплинули на адміністративно-територіальний поділ Словаччини. Проте їх можна вважати доповненнями до Закону «Про територіальний поділ країни» № 36/1960. Зокрема, у 1967 р. було збільшено кількість одиниць окресу до 34, з них не менше 2 – міських [14]. Також збільшувалися повноваження Національного комітету в Братиславі та Кошице. Закон № 29/1968 від 27 лютого 1968 р. встановив, що місто Братислава управляється безпосередньо Словацькою Національною Радою та фактично виділяється в окремий край [15]. Урядовим указом від 28 лютого 1968 р. було створено нові окреси в Середньословацькому краї (Великий Кртіш) і Східнославацькому краї (Вранов, Свидник, Стара Любовня). Загалом незначні зміни в адміністративному поділі Словаччини відбувалися до 1971 р. Упродовж 1971–1990 рр. адміністративно-територіальний устрій країни залишався незмінним.

Після значних політичних змін у Чехословаччині наприкінці 1989 р. – на початку 1990 р. було здійснено значні зміни також в організації державної влади й місцевого самоврядування. При цьому зміни торкнулися й адміністративно-територіального устрою Словаччини.

Під час здійснення реформи основний акцент робився на задоволенні вимог місцевих громад, тобто на задоволенні вимог місцевого самоврядування, його розширенні та створенні необхідної законодавчої бази. Закон «Про національні комітети» від 25 травня 1960 р. № 65/1960 в § 1 характеризував національні комітети як органи державної влади та соціалістичного управління в краях, окресах і громадах (обцах), водночас у § 2 вони позначені як «державні органи автономного характеру», проте їх ступінь самоврядування не був статистично значущим [13]. Відповідно до п. 2 § 20 створення й закриття організацій та об'єктів повинне відбуватися за рішенням чи постановами національного комітету вищого рівня влади, директивами міністерств, центральних органів влади. Лише в § 38 згаданого закону йшлося про відносно незалежне функціонування національних коміте-

тів нижчого рівня. Зокрема, це торкалося питань контролю за поліпшенням стану навколишнього середовища, якості житла та задоволення інших потреб громадян, різних послуг, розвитку культури й соціального життя, створення умов для розвитку фізичної культури, спорту та відпочинку. Деякі права надавалися в разі управління державними підприємствами й активами, акумуляції ресурсів, діяльності щодо плану управління, призначення та виконання бюджету й управління ним, а також умов для створення та управління своїми фінансовими засобами. Вони виконуються національними комітетами самостійно з оперттям на закони й інші загальнодержавні приписи, правові акти та рішення уряду [13].

Концепція адміністративно-територіальної реформи 1990 р. передбачала скасування крайового рівня управління та передачу повноважень окресам. Йшлося про скасування трьох крайових національних комітетів та Братиславського національного комітету. Проте така концепція викликала критику щодо того, що відбуваються непотрібні та незрозумілі зміни. На наше переконання, така концепція реформ була спробою за аналогією із Чехією перейти до дворівневої системи – *obec* → *obvod* (*obec* → *obvod*). З іншого боку, варто зважати на той факт, що керівництво Словацької Республіки в межах тогочасної Чехословацької Республіки намагалося отримати якомога більше повноважень для себе. Проте федеральні органи влади у свою чергу намагалися послабити словацьку владу. Згідно з їх логікою реалізувати такі повноваження можна було завдяки ліквідації великих адміністративних одиниць (країв) та передачі якомога більшої кількості повноважень до менших, таких як *obec/obvod* (*obec/obvod*). Таким чином, цю реформу варто розглядати в контексті протистояння федеральних та місцевих словацьких органів влади. На практиці ліквідація великих адміністративних одиниць – країв – послаблювала словацьку владу, адже малі адміністративно-територіальні одиниці були більш залежними від федеральної влади. Відтак можемо констатувати, що теза угорських науковців Г. Петері та В. Зентаї, про потребу в сприятливому політичному середовищі для проведення й закріплення реформ отримує підтвердження [9, с. 22].

Якщо адміністративно-територіальна реформа 1960–1971 рр. проводилася під впливом суворої централізації влади в державі та визначала оптимальну на той час кількість країв (12), то в 1991 р. в умовах федералізації та збільшення повноважень Словаччини в межах федерації адміністративно-територіальна реформа повинна була відобразити цей процес. Загалом було ліквідовано всі краї, залишилися лише окреси (*okres*) як органи місцевого самоврядування другого ступеня, а в межах окресів було встановлено обводний уряд як перший ступінь місцевого самоврядування.

Було прийнято низку законів, які закріпили новий адміністративно-територіальний поділ країни. Конституційний закон № 294/1990 визначив громади (*obce*) як основу місцевого самоврядування [12] та скасував частину Конституції 1960 р., що стосувалася місцевого самоврядування. Були ліквідовані національні комітети в громадах (*obce*). Проте їх повноваження в містах були лише частково передані муніципалітетам, а частково перейшли до органів державної влади [17]. Водночас було відділено місцеве самоврядування від державного управління.

Більшу частину повноважень Національного комітету було передано обводним урядам як інтегрованим органам місцевого державного управління першого ступеня, а також окресним урядам як інтегрованим органам місцевого державного управління другого ступеня [18]. Повністю було ліквідовано державне управління на рівні країв [19], створено 38 окресів (*okres*) з окресними урядами та 121 обвод (*obvod*) з обводними урядами.

Проте вже невдовзі стало зрозуміло, що адміністративно-територіальна реформа має низку недоліків, головним із яких було те, що адміністративно-територіальні одиниці Словаччини були досить дрібними та не мали достатніх умов і потенціалу для економічного й соціального розвитку.

Упродовж 1993–1994 рр. уряд розробив концепцію подальшого реформування. Головним завданням реформи вбачалося створення декількох потужних регіонів, які б мали достатній потенціал для економічного й соціального розвитку, оскільки обводи (*obvod*) виявилися надто дрібними адміністративно-територіальними утвореннями, не здатними виконати належним чином ці функції.

Ще в 1995 р. було визначено кількість країв, які мають функціонувати, при цьому до уваги бралися політико-стратегічні, історичні, культурно-національні чинники, а також вимоги Європейського Союзу щодо регіонів – NUTS. Варто зауважити, що під час формування цієї системи постала проблема військових округів, адже вони часто не вписувалися у визначені адміністративно-територіальні утворення. Відтак було вирішено, що військові округи будуть утворювати окремі муніципалітети: Загор'є в окресі Малацькі, Лешт'єв в окресі Зволен, Яворина в окресі Кетмарок, Валашковці в окресі Гуменне [8]. Під час створення вищих адміністративно-територіальних одиниць – країв (*kraj*) – військові округи повинні були територіально бути визначеними в межах країв, проте при цьому не були їм підпорядковані.

Наголосимо на тому, що стосовно проблем зі створенням країв (*kraj*) і місцем у них менших адміністративно-територіальних одиниць відбувалися активні дискусії в словацькому су-

спільстві. Урядовий проект 1995–1998 рр. передбачав створення від 69 до 81 окресу (*okres*) та 8 країв (*kraj*). Зокрема, згідно з історичним принципом у Східній Словаччині передбачалося створення Прешовського краю із центром у Прешові, Кошицького краю із центром у Кошиці та Земплінського краю із центром у Михайловці. Проте невдовзі від такої практики відмовилися, оскільки Східна Словаччина є економічно найбіднішим регіоном зі значним переважанням сільського населення, а отже, не матиме економічної спроможності. Тому було вирішено створити лише два краї (*kraj*) на території Східної Словаччини – Прешовський і Кошицький. Окрес (*okres*) Гуменне, Вранов-над-Топльов, Требішов, Михайловці, Меджилабірці, Снина було поділено між обома країями.

Крім того, була пропозиція створити Ліповсько-Оравсько-Турчанський край (*kraj*) у Центральній Словаччині. Банськобистрицький край (*kraj*) мав поділятися на Банськобистрицький і Гемерсько-Новоградський. Щоправда, ці проекти не були затверджені, адже тоді всі адміністративно-територіальні одиниці були б малими та економічно слабкими.

Було вирішено створити Жилінський край, який із 1849 р. ніколи не утворював окрему адміністративну одиницю. Таке рішення диктувалося економічними факторами й кількістю населення. Також створювався Нітранський край, який існував у 1850–1860 рр. як Гірськонітранська жупа в межах Австрійської імперії. Причинами його створення були економічний розвиток і значна кількість населення.

Окрес Дунайська Стреда було віддано до Трнавського краю, хоча з позиції історичної, а також економічної належності він мав належати до Братиславського краю. Окрес Требішов пропонувався віднести до Кошицького краю, оскільки його мешканці прив'язані до міста Михайловці, яке залишилося в Кошицькому краї. Натомість пропонувався вивести окрес Геніца з меж Кошицького краю. Останнє, імовірно, мало стати компромісом між Прешовським та Кошицьким країями.

Наступний етап адміністративно-територіальної реформи відбувся в 1996 р. Було ліквідовано 121 обвод (*obvod*), змінено межі окресів (*okres*) та відновлено функціонування країв (*kraj*) як третього ступеня місцевого самоврядування. Замість 38 окресів у країні функціонувало 79 окресів та 8 країв. Закон «Про адміністративно-територіальний поділ Словацької Республіки» № 221/1996 встановив симетричне становлення державного управління на рівні краю [20].

Зауважимо, що саме після 1998 р. почалася найбільш концептуальна фаза реформування в Словаччині. Після виборів 1998 р. та зміни уряду

нова влада докорінно змінила підхід до реформування. По-перше, було визначено уповноваженого представника з реформування державного управління (ним став В. Ніжнянський). По-друге, уповноважений із реформування створив робочу групу, яка виробила ідеї та принципи реформування. По-третє, дискусії й обговорення проектів влаштовувалися не лише для групи професіоналів, а й для регіонів Словаччини.

Упродовж 1998–2001 рр. велися дискусії щодо кількості вищих адміністративних одиниць (VÚSC) та їх меж. Стратегія реформи державного управління передбачала поділ країни на 79 окресів та 11+1 вищих адміністративних одиниць (11 одиниць + столиця – Братислава). Концепція децентралізації й модернізації державного управління також передбачала поділ країни на 79 окресів та 11+1 вищих адміністративних одиниць. Альтернативний проект упорядкування самоврядних вищих адміністративних одиниць передбачав поділ країни на 12 адміністративно-територіальних одиниць.

Закон «Про самоврядування вищих земельних одиниць» від 4 липня 2001 р. № 302/2001 закріпив адміністративно-територіальний поділ Словаччини [21]. Відповідно до європейської номенклатури NUTS він виглядає таким чином: NUTS 1 – Словаччина; NUTS 2 – 4 краї (Братиславський край, Західну Словаччину, Центральну Словаччину, Східну Словаччину; це статистичні регіони); NUTS 3 – 8 країв (Братиславський, Тернавський, Нітранський, Тренчинський, Бансько-Бистрицький, Жилінський, Кошицький, Прешовський); NUTS 4 – 79 окресів; NUTS 5 – громади (2 933 населені пункти, з них 137 міст).

Відтак самоврядування в Словаччині було організоване на таких рівнях: громади (*obce*) – край (*kraj*) – держава. У країні було створено 8 адміністративно-територіальних одиниць – країв (*kraj*), які у свою чергу поділялися на дрібніші одиниці – 79 окресів (*okres*), що складаються з 2 891 громади (*obce*).

Висновки та перспективи подальших розвідок у цьому напрямі. Підсумовуючи адміністративно-територіальну реформу, зауважимо, що під час її втілення не було дотримано історичний, географічний та економічний принципи. Частину країв було створено з економічно різнорідних та історично відмінних регіонів (наприклад, Кошицький і Пряшівський край), які ніколи не становили єдиного регіону. Водночас було розділено Братиславський регіон на Братиславський і Тернавський край. Економічно, історично й географічно ці землі пов'язані, проте їх виокремлення в одну адміністративно-територіальну одиницю призвело б до формування безумовного економічного гегемона в Словаччині.

З іншого боку, через небажання створювати економічно слабкі регіони було вирішено не створювати Михайлівський край. Проте об'єднання економічно й географічно різних регіонів у Бансько-Бистрицький край не вирішило економічні проблеми. Регіон виявився найбільш проблемним у Словачській Республіці. Створення великих (територіально та за кількістю населення) Кошицького й Пряшівського країв також не вирішило економічні проблеми Східної Словаччини.

Невиправданим стало формування дрібніших адміністративно-територіальних одиниць – окресів. Варто нагадати, що крайові уряди, формуючи районні (обводні) уряди, не дотримуються принципу відповідності адміністративно-територіальним одиницям. Тобто функціонування окресів є нелогічним і необґрунтованим із позиції функціонування органів влади.

Окремо варто проаналізувати принцип створення громад (*obce*). Прикметно, що лише 137 громад є містами, усі інші сільські. Для структури населених пунктів Словаччини характерний високий рівень роздрібності: 67% – це малі населені пункти (до 1 000 жителів), у яких проживає 16% населення країни. Водночас існують середні та великі міста (понад 50 000 жителів), у яких проживає майже 25% населення Словаччини. Такі міста є своєрідними центрами, через які підтримуються зв'язки між окремими регіонами [6; 12].

Регіональні органи влади, які перебували в юрисдикції Міністерства внутрішніх справ, були скасовані Законом № 254/2007 від 1 жовтня 2007 р. Після подальшої модернізації державного управління передбачається можливість скасування інших відомств спеціалізованої місцевої державної адміністрації регіонального рівня та зменшення кількості відділень окресів.

Загалом у країні залишилося 8 крайових урядів, проте кожний із них створює різну кількість районних (обводних) урядів залежно від потреб, фінансової спроможності, величини території, кількості населення та інших факторів. Деколи повноваження створених районних (обводних) урядів виходять за межі адміністративно-територіальної одиниці, у якій вони діють. Це створює додаткові проблеми й напругу між вищими адміністративними одиницями – краями. Наприклад, у країні діє 8 крайових урядів з охорони довкілля, вони створили 46 районних (обводних) урядів з охорони довкілля. При цьому громади також мають повноваження щодо охорони довкілля. У такому разі крайові уряди з охорони довкілля керують і контролюють районні (обводні) уряди з охорони довкілля як органи державного управління другого ступеня. При цьому крайовий уряд не може впливати на рішення громад як органів першого ступеня державного управління, хоча громади можуть прямо співпрацювати з крайовими

урядами. Районні (обводні) уряди жодним чином не можуть впливати на рішення громад, останні ж у свою чергу можуть співпрацювати з крайовими урядами, обминаючи районні (обводні). Така ситуація призводить до того, що районні (обводні) уряди мають дуже мало повноважень та часто випадають із системи відносин «громада – дер-

жава». Деякі словацькі дослідники вважають їх цілком зайвими.

Якщо екологічних районних (обводних) урядів діє 46, то органів влади, підпорядкованих Міністерству внутрішніх справ, – 50, лісового господарства – 40. Отже, можна говорити про асиметричність державного управління в Словацькій Республіці.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Гнидюк І. Децентралізація бюджетної системи: досвід Словаччини та перспектива для України. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Oif_apk_2015_3_14.
2. Ключкович А. Децентралізація публічного управління в контексті демократизації політичної системи Словацької Республіки. Науковий вісник Ужгородського університету. Серія «Політологія, соціологія, філософія». Ужгород: Вид-во УжНУ «Говерла», 2009. Вип. 13. С. 102–105.
3. Ключкович А. Особливості розвитку партійної системи Словаччини в контексті суспільно-політичних трансформацій кінця ХХ – початку ХХІ ст. Науковий вісник Ужгородського університету. Серія «Політологія, соціологія, філософія». Ужгород: Вид-во УжНУ «Говерла», 2009. Вип. 11. С. 100–107.
4. Лендьел М. Місцева демократія у країнах Центральної і Східної Європи: монографія. Ужгород: Мистецька лінія, 2011. 688 с.
5. Пархоменко В. Децентралізація у Словаччині. Партнери: муніципальний бюлетень Українсько-американської програми партнерства громад. 2006. Вип. 11(87). С. 5–6.
6. Руснакова А. Регіональна політика Словаччини та інтеграція до європейських структур. URL: <http://soskin.info/ea/2008/5-6/200805.html>.
7. Moldovan O. Fiskalna decentraliyacia: skusenosti efektivnej reformy na Slovensky pre Ukrajinu = Бюджетна децентралізація: досвід ефективної реформи Словаччини для України. URL: http://www.niss.gov.ua/content/articles/files/moldovan_book-47fc9.pdf.
8. Nariadenie vlády č. 258/1996 Z. z. Nariadenie vlády Slovenskej republiky, ktorým sa vydáva Zoznam obcí a vojenských obvodov tvoriacich jednotlivé okresy. URL: <http://www.zakonypreludi.sk/zz/1996-258>.
9. Peteri G., Zentai V. Lessons on Successful Reform Management. Mastering Decentralization and Public Administration Reforms in Central and Eastern Europe / ed. G. Peteri. Budapest: OSI/LGI, 2002. P. 13–30.
10. Sloboda D., Bačík V. Slovensko – krajina poslancov. Počty poslancov v komunálnej politike v SR. Bratislava, 2006. 30 s.
11. Úplný zoznam obcí Slovenska. URL: http://www.e-obce.sk/zoznam_vsetkych_obci.html.
12. Ústavný zákon č. 294/1990 Zb. z 18. 7. ktorým sa mení a dopĺňa ústavný zákon č. 100/1960 Zb. Ústava Československej socialistickej republiky a ústavný zákon č. 143/1968 Zb. o československej federácii a ktorým sa skracuje volebné obdobie národných výborov. URL: <http://www.noveaspi.sk/products/lawText/1/38643/1/2>.
13. Zákon č. 36/1960 Zb. z 9. apríla 1960 o územnom členení štátu. URL: <http://www.epi.sk/zz/1960-36>.
14. Zákon č. 29/1968 Zb. z 27.02.1968 o zmenách niektorých zákonov v súvislosti s úpravou postavenia Národného výboru hlavného mesta Slovenska Bratislavy. URL: <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/1968/29/19680309.html>.
15. Zákon č. 65/1960 Zb. z 25.05.1960 o národných výboroch. URL: <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/1960/65/19600612.html>.
16. Zákon č. 69/1967 Zb. z 29.06.1967 o národných výboroch. URL: <http://www.zakonypreludi.sk/zz/1967-6>.
17. Zákon Slovenskej národnej rady zo 6. septembra 1990 o obecnom zriadení. URL: <http://www.minv.sk/?zdruzenia-obci&subor=21972>.
18. Zákon 472/1990 Zb. o organizácii miestnej štátnej správy. URL: <http://www.noveaspi.sk/products/lawText/1/38835/1/2>.
19. Zákon SNR 517/1990 Zb. o územnom a správnom členení Slovenskej republiky. URL: <http://www.noveaspi.sk/products/lawText/1/38882/1/2>.
20. Zákon č. 221/1996 Z. z. o územnom a správnom usporiadaní Slovenskej republiky. URL: <http://www.epi.sk/zz/1996-221>.
21. Zákon č. 302/2001 Z. z. zo 4. júla 2001 o samospráve vyšších územných celkov (zákon o samosprávnych krajoch). URL: https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=2&cad=rja&uact=8&ved=0ahUKewi3pMiRncDOAhVTixQKHe1PAfEQFggmMAE&url=https%3A%2F%2Fwww.po-kraj.sk%2Ffiles%2Fdokumenty%2FDokumenty-PSK%2FZakony%2Fzakon_302-2001_o_samospravnych_krajoch.pdf&usq=AFQjCNF-qdmzNpGhWb66Gn-6hrB9jhWrSA&sig2=8b-_OnvuDauEL78Ms9F10Q.